

Лав Николајевич Толстој

РАТ И МИР

ТОМ ЧЕТВРТИ

Едиција
КЛАСИЦИ

Наслов оригинала
Л. Н. ТОЛСТОЈ
ВОЙНА И МИР

Издательство „Художественная литература”
Москва 1962

Превели
Милован и Станка Глишић

Лав Николајевич Толстој

РАТ И МИР

ТОМ ЧЕТВРТИ

ОТВОРЕНА КЊИГА
Београд, 2021.

ДЕО ПРВИ

I

У то време водила се у вишим круговима у Петрограду ватреније него икад сложена борба између странака Румјанцевљеве, француске, Марије Феодоровне, царевићеве и осталих, коју је, као и увек, заглашивало зујање дворских трутова. Али се у Петрограду живело по староме, спокојно и раскошно, а водила се брига само о тлапњама и рефлексима живота; и због тога што се тако живело, морао је човек уложити много труда да сазна опасност и мучан положај у коме се налазио руски народ. Биле су исте параде, балови, исто француско позориште, исти дворски интереси, исти интереси службе и исте интриге. Само су се у највишим круговима упињали да подсети на теобу тадашњег стања. Причале се шапатом како су две царице поступиле у тако тешким приликама супротно једна другој. Царица Марија Феодоровна, која се бринула о благостању потчињених јој добротворних и васпитних установа, наредила је да се сви институти пошаљу у Казан и већ су биле потоварене и ствари тих завода. А царица Јелисавета Алексејевна, кад су је упитали какве ће наредбе издати, изволела је са урођеним јој руским патриотизмом да одговори како она не може издавати наредбе о државним установама, јер је то царев посао; а што се ње лично тиче, изволела је рећи да ће она последња изићи из Петрограда.

На сам дан Бородинске битке, 26. августа, био је код Ане Павловне вечерњи пријем, а као највећа занимљивост на њему требало је да буде читање писма које је преосвећени писао шиљући цару икону преподобног угодника Сергија. То се писмо сматрало као образац патриотске, духовничке лепоречивости. Требало је да га прочита сам кнез Василије, који беше чувен са свога вештог читања. (Он је читао и код царице.) Као вешто читање

сматрало се то кад се, прелазећи са очајног завијања на благо мрмљање, гласно и певајући изговарају речи сасвим независно од њиховог значења, тако да сасвим случајно дође на једну реч завијање а на друге — мрмљање. То је читање, као и сваки пријем код Ане Павловне, имало политички значај. На тај пријем имало је да дође неколико важних личности, које је требало постидети што одлазе у француско позориште и одушевити их да се држе патриотски. Већ се беше искупило много света, али Ана Павловна није још видела у свом салону све оне који су имали да дођу и зато није још приступала читању, него је започињала обичне разговоре.

Тога дана беше у Петрограду дневна новост болест грофице Безухове. Грофица се беше изненадно разболела пре неколико дана, није дошла на неколико скупова на којима је она бивала украс и чуло се како никога не прима и како се, место чувених петроградских доктора, који су је обично лечили, поверила некаквом италијанском доктору, који је лечи на некакав нов и необичан начин.

Сви су знали врло добро да је болест дивне грофице дошла отуда што јој је незгодно да се уда одједанпут за два мужа и да је лечење тога Италијана било управо отклањање те незгоде; али пред Аном Павловном не само што нико није смео да мисли о томе, него је изгледало као да то нико и не зна.

— On dit que la pauvre comtesse est très mal. Le médecin dit que c'est l'angine pectorale.¹

— L'angine? Oh, c'est une maladie terrible!²

— On dit que les rivaux se sont reconciliés grâce à l'angine...³

— Реч „angine” понављала се с великим задовољством.

— Le vieux comte est touchant à ce qu'on dit. Il a pleuré comme un enfant quand le médecin lui a dit que le cas était dangereux.⁴

1 Кажу да је јадној грофици врло рђаво. Лекар вели да је ангина пекторис.

2 Ангина? О, то је ужасна болест.

3 Кажу да су се супарници помирили захваљујући ангини.

4 Како веле, стари гроф је осетљив. Плакао је као дете кад му је лекар рекао да је случај опасан.

— Oh, ce serait une perte terrible! C'est une femme ravissante.⁵

— Vous parlez de la pauvre comtesse? — рече Ана Павловна прилазећи. — J'ai envoyé savoir de ses nouvelles. On m'a dit qu'elle allait un peu mieux. Oh, sans doute, c'est la plus charmante femme du monde! — рече Ана Павловна и осмехну се свом одушевљењу. — Nous appartenons à des camps différents, mais cela ne m'empêche pas de l'estimer, comme elle le mérite. Elle est bien malheureuse.⁶ — додаде Ана Павловна.

Један несмотрен младић, који је мислио да Ана Павловна тим речима мало подиже тајанствену завесу с грофичине болести, усуди се да се зачуди што нису позвани чувени лекари, него грофицу лечи један шарлатан који јој може дати опасне лекове.

— Vos informations peuvent être meilleures que les miennes — одједанпут Ана Павловна јетко нападе неискусног младића. — Mais je sais de bonne source que ce médecin est un homme très savant et très habile. C'est le médecin intime de la reine d'Espagne⁷ — И пошто тако ућутка младића, Ана Павловна се обрати Биљибину, који је у другој групи говорио о Аустријанцима и набрао кожу на челу, спремајући се, као што се видело, да је опусте и да каже un mot.

— Je trouve que c'est charmant!⁸ — рече он за дипломатски акт уз који су послане у Беч аустријске заставе што их је отео Витгенштајн, le héros de Pétropol⁹ (као што су га звали у Петрограду).

— Шта, шта то? — упита га Ана Павловна, како би настало ћутање да се чује mot коју је она већ знала.

И Биљибин понови ове речи из дипломатске депеше коју је он саставио:

5 О, то би био страشان губитак. То је дивна жена.

6 Говорите о једној грофици? Послала сам да чујем како је. Рекли су ми да јој је мало боље. О, то је, без сумње, најљупкија жена на свету! Ми припадамо разним таборима, али ми то не смета да је ценим колико заслужује. Она је веома несрећна.

7 Ваша обавештења могу бити боља од мојих. Али ја знам из поузданог извора да је тај лекар врло учен и врло вешт. То је лични лекар шпанске краљице.

8 Налазим да је то дивно.

9 Јунак од Петропоља.

— L'empereur renvoie les drapeaux autrichiens — рече Биљибин — drapeaux amis et égarés qu'il a trouvé hors de la route¹⁰ — доврши Биљибин и опусти кожу.

— Charmant, charmant!¹¹ — рече кнез Василије.

— C'est la route de Varsovie, peut-être!¹² — рече гласно и изненадно кнез Иполит. Сви погледаше у њега, не разумевајући шта је хтео тиме да каже. И кнез Иполит се освртао око себе весело зачуђен. Ни он, као ни остали, није знао шта су значиле речи које је изговорио. Он је за време своје дипломатске каријере више пута опазио како речи које се тако изненадно рекну буду веома оштроумне, па је за сваки случај казао те речи, јер су му оне прве дошле на језик. „Можда ће испасти врло добро” — мислио је он — „а ако не испадне, они ће већ умети то да удесе.” Управо у тренутку кад је завладало незгодно ћутање, уђе она недовољно патриотска личност коју је чекала Ана Павловна да је обрати и она, осмехујући се и попретивши прстом Иполиту, позва кнеза Василија за сто, донесе му две свеће и рукопис и замоли га да почне. Све умуче:

„Најмилостивији господару императоре!” — викну оштро кнез Василије и погледа по публици, као да пита има ли ко да каже нешто против тога. Али нико ништа не рече. — „Првопрестони град Москва, Нови Јерусалим, примиће Христа својега (кнез одједанпут удари гласом на реч „својега”) као мати у загрљај усрдне синове своје и, видећи кроз маглу која се диже блиставу славу твоје државе, певаће усхићено: Осана, нек је благословен који долази!” Кнез Василије изговори плачним гласом те последње речи.

Биљибин је пажљиво разгледао своје нокте, а многи су, очевидно, били збуњени, као да питају шта су ту они криви. Ана Павловна шапутала је, као што старица шапуће молитву пред причешће, већ унапред оно што долази. „Нека дрски и безочни Голијат...” — шапну она.

Кнез Василије настави:

¹⁰ Цар шаље аустријске заставе, заставе пријатељске и залутале које је нашао ван пута.

¹¹ Дивно, дивно!

¹² То је можда пут што иде у Варшаву.

„Нека дрски и безочни Голијат из француских крајева проноси по руским покрајинама смртоносне ужасе; кротка вера, та праћка руског Давида, обориће изненадно главу његове крвожедне охолости. Овај лик преподобног Сергија, древног трудбеника за добро наше отаџбине, подноси се вашем императорском величанству. Жалим што ме моја снага која слаби спречава, те не могу да се наслађујем гледајући ваше најљубазније лице. Шаљем небесима топле молитве да Свемогући узвиси род правичних и да милостиво испуни жеље вашег величанства.”

— *Quelle force! Quel style!*¹³ — чуше се похвале читачу и писцу. Гости Ане Павловне, одушевљени тим писмом, разговарали су још дуго о стању у коме се налази отаџбина и правили разне претпоставке о исходу битке коју је тих дана требало дати.

— *Vous verrez!*¹⁴ — рече Ана Павловна — да ћемо сутра, на рођендан господарев, добити извештај. Ја предосећам нешто добро.

II

Предосећање Ане Павловне заиста се испунило. Сутрадан, за време молелствија у двору поводом рођендана царевог, изазван је из цркве кнез Волконски и добио је писмо од кнеза Кутузова. То је био Кутузовљев извештај писан на дан битке из Татаринова. Кутузов је писао како Руси нису узмакли ни корака, како су Французи изгубили много више него наша војска, како он то јавља на брзу руку с бојног поља, јер још није стигао да прикупи последње извештаје. Дакле, то је била победа. И одмах су ту, не излазећи из храма, одавали хвалу Творцу на Његовој помоћи и на победи.

Предосећање Ане Павловне испунило се и у граду је читаво јутро владало весело и свечано расположење. Сви су држали да је победа потпуна и неки су већ говорили да је чак заробљен Наполеон, да ће бити збачен и да ће се изабрати нови поглавар Француске.

¹³ Каква снага! Какав стил!

¹⁴ Видећете.

Далеко од борбе и усред дворанског живота, веома се тешко огледају догађаји у свој њиховој пуноћи и снази. Општи догађаји групишу се нехотице око каквог му драго одвојеног случаја. Тако су се и сад дворски људи највећма радовали колико томе што смо ми победили, толико и томе што је извештај о тој победи стигао управо на рођендан царев. То је било као згодно изненађење. У Кутузовљевом извештају говорило се и о руским губицима, и међу њима су поменути Тучков, Багратион, Кутајсов. Па и жалосна страна догађаја груписала се нехотично у овдашњем, петроградском свету, око једног догађаја — око погибије Кутајсовљеве. Сви су га познавали, цар га је волео, био је млад и занимљив. Тог дана сви су се сусретали речима:

— Како се чудно то десило! Баш на само молепствије!... А какав је губитак Кутајсов! Ах, каква штета!

— А шта сам ја вама рекао за Кутузова? — говорио је сад кнез Василије с пророчким поносом. — Ја сам увек говорио да је једини он кадар да победи Наполеона.

Али сутрадан не дође извештај од армије и настаде општа зебња. Дворанима је било тешко што се цар налази у мучној неизвесности.

— Како ли је сад господару! — говорили су дворани и већ нису уздизали Кутузова као прекјуче, него су га сад осуђивали и говорили да је он узрок неспокојству господаревом.

Кнез Василије већ се није тога дана хвалио својим *protégé*¹⁵ Кутузовом, него је ћутао кад би се повела реч о главнокомандујућем. Сем тога, тог дана пред вече као да се беше све стекло да узбуни и узнемири петроградске становнике: придружила се још једна страшна новост. Грофица Елен Безухова умрла је напрасно од оне страшне болести коју је тако пријатно било изговарати. Званично у великим друштвима сви су говорили како је грофица Безухова умрла од страшног наступа *angine pectorale*, али у интимним круговима причали су појединости, како је *le médecin intime de la reine d'Espagne* преписао Елен мале дозе некаквог лека да би произвео извесно дејство; али како је Елен, коју је болело то што је стари гроф на њу сумњао и то што јој муж, коме је писала (тај несрећни, развратни Пјер), није одго-

15 Штићеник.